Bir Şarkışla Efsanesi

Subatan

Emin KUZUCULAR

Çanakçı köyü kurulduğu zaman buralarda hiç köy yoktu. Köyü kuranlara Bozoklular denirdi. (Halen bu adı taşıyan bir de pınar vardır) Bozoklulardan Lutuf Han ünlü bir kişi idi. Yedi oğlu, bir kızı olduğu söylenir. Bey, ak konaklar yaptırdı, bunları saraylar gibi döşetip padişah gibi yaşadı. Aslında bütün Emlâk'in ağası o idi. Kişisine yedi oğlan, bir kız veren Hayran kadın, uzak bir köydendi. Lutuf han oğullarını «dalım oğullarım, kolum oğullarım, kanadım oğullarım» diye severken, kızı Nazo'yu da ihmal etmez, ona da «balım, gülüm» derdi. yere, uzağa, koymazdı. Kızlar nedense ta o zamandan beri analar babalar tarafından çok sevilirdi. Kızın oynaması, gülmesi için bahçeler kurdurdu, cariyeler tuttu. Kız büyüdü allandı, yürüdü sallandı, göğsü irileştikçe nazlandı. Onun için adına (çok nazlı anlamına) «Nazo» dediler. Nazo kızın nazı, dili, sözü, güzelliği yanında dillere destan olan nakışı, işi ve on parmağının on hüneri vardı. Eve gelen yedi gelinden yedi hüner daha belledi. Gergef işledi, culha dokundu, nakış döktü. Bununla da yetinmedi: ustalardan, yardımcılardan, yardakçılardan faydalandı. Emlâk'in bütün kadınları Nazo'ya iş öğretmekten zevk alırlardı. Çünkü bir denildi mi hemen yapar, bir gösterildi mi hemen kapardı. Sözün kısası çok akıllı bir kızdı.

Çok da çalışırdı ha.. Anasının babasının kızmasına aldırmaz, sık sık mutfağa iner azaplarını, ırgatların, çobanların aşını, keşini kendi eliyle dağıtırdı. Gül bahçelerine bakan bahçıvanların yanından hiç ayrılmazdı.

Ne yazık ki, kızın bu kadar maharetli olmasına rağmen o güne kadar bir dünürü çıkmadı. Belki içinden geçirenler olmuştur, ama cesaret edemediler. Neden? derseniz, bir bey kızı yamağa, yanaşmaya, azaba, çobana verilmez ya. İsteyenlerin de en aşağı ağa, paşa veya bey oğlu olmaları gerekir.

Kıza gelince, o tarakta hiç bezi yoktu. Aşkın ne olduğunu bilmiyordu ki. Gerçi gelinlerden, arada sırada indiği pınar başındaki kadınlardan sevda üstüne bazı sözler işitiyordu, ama ilgilenmiyordu bile. Sohbet o konuya döküldümü bırakıp gidiyordu. Hele anasını, babasını terkedip kaçan kızları öyle horluyordu ki. Bu yüzden ölene de, öldürene de acıyordu. Aşkın ne olduğunu bilmiyordu ki.

Lâkin, herşeyin günü saati vardır, derler. Yaşı onbeşi aşınca, o da içinde ürpertiler duymağa başladı. Bazan gönlüne tatlı hayaller doluyordu. Konağın penceresinden birbirini kovalayan serçeleri seyrediyordu, daha yeryüzü ağarmadan öten bülbüllerin içli seslerini dinliyordu. Sonra gökyüzünde kartallar dolaşıyordu. Mevsimler geliyor, mevsimler geçiyordu. Bazan gürül gürül akan sular bulanıyor bazan da buz tutuyordu. İnsanlar gibi, dünya da bir sır küpü idi. Ne idi? Ne oluyordu böyle? Nazo işte bunlara akıl erdiremiyordu. Gene de kızın gönlüne sevdanın ılık meltemleri ılık ılık değiyordu. Bugüne dek baharı kuzuların melemesinden seçer, sonbaharı koç katımından bilirdi. Yaz ise ter kokan topraklarıyla kendini belli ederdi. Bir koç katımında kınalı koçlar gördü. Koyunlar vardı etrafında, meleşip dönüyorlardı. Aşk bu muydu yoksa?

Yine bir gündü. Çoban Emo davarı karşı yamaca sürüyordu. Koçlar koyunlardan yol bulup yürüyemiyor, koyunlar koçlara yol vermiyordu. Emo bir o yana, bir bu yana kopuyor, sürüyü yamaca vurmağa çalışıyodu. Yağız delikanlıydı Emo. Kuvvetliydi, iri kıllı kolları vardı. Nazo pencereden ona bakıyordu. Emo kan ter içinde kaldı. Kız bir an yardım etmeyi düşündü, sonra vaz geçti. El bu, ya koça koyuna, yahut bayırın yabanına bakmaya gitti derlerdi.

Sonra daldı.. daldı.. Emo, gözünde yavaş yavaş büyüdü, güzelleşti, ilâhileşti. Zıvga şalvarının kaytanları ebem kuşağı gibi renk renk oldu. Ala maşlağın nakışları gök-

→

yüzü kadar duruldu, gökyüzü kadar bulutlaştı. Ilık bir nefes yaladı yüzünü.. İçine ince bir sızı düştü, titredi. Yaprak dökülür gibi sarsıldı. Aşk bu muydu yoksa? Birden silkindi. Hayır, bu aşk olamazdı. Aşkın da ötesinde bir şeydi galiba.

Sürü yamacı geçmişti. Nazo pencereden ayrılmadı. Karşı bayırlara bakıyordu. Gözleri donuklaşmıştı. Güneş purluğun ötesinde kayboluyordu. Dağlar, çalılar irileşiyor, Nazo'nun gözlerinde birer Emo oluyordu. Az sonra kuşlar sustu, yuvasına döndü. Ağaçlar yaprak larını dallarda uyuttular. Ta uzaklardan Kaldırak çayının çığıltıları ve purluğun ötesinden kimbilir hangi çobanın üflediği kavalın sesi indi, gecenin karanlığına sarıldı.
penceresinden içeri bir güvercin girdi. Sonra,

Yarı uyur, yarı uyanıktı Nazo. Konağın penceresinde içeri bir güvercin girdi. Sonra, kara şalvarlı, kaytan bıyıklı Emo oldu bu güvercin. Kanat çırptı, serin serin rüzgâr oldu, doldu kızın gönlüne. Gene uçtu.. uçtu.. uçtu.. En sonunda evin mertekleri arasına girip kayboldu. Kız da arkasından çırpındı, uçmak istedi. Derken uyandı. Baktı, arandı. Birşey göremedi. Ay ışığı kaytan gibi sızıyordu pencereden. Sonbahar rüzgârı üşütüyordu insanı. Kız iliklerine kadar titredi. Kendi kendine «demek ki, aşk denen şey bu» diye fısıldadı.

Bu bir delilikti. Nasıl olurdu da, Lutuf Hanın kızı bir çobana düğünlü — dernekli, atlı arabalı gelin giderdi?

Emo da gençti, delikanlıydı, hayalleri vardı. Vardı ama, yıldızlar Kaldırak'ın suyuna ne kadar uzaksa, Nazo da kendine o kadar uzaktı. Günler haftaları, haftalar ayları kovalarken bir gün Emo, Nazo'nun kapı aralığın dan kendine baktığını gördü. Aşk denilen sihirli kanat, sardı oğlanı birden. O günden sonra Emo'nun gözleri konağın pencerelerinde kızı arar oldu. Zaman zaman gözler tatlı tatlı bakıştı, sevişti. Belki bu umut dolu hayaller aylarca, yıllarca sürüp gidecekti. Ah.. o düğün günü gelip çatmasaydı..

Düğün günü konağın bahçesi yiyen, içen, eğlenen, gülen insanlarla dolup taşmıştı. Emo halay çekiyordu. Elinde al bir mendil sallıyordu. Nazo, konağın en üst katına çıkmış, alnını cama dayamış, buğulu gözlerle bakıyordu. Hava o hava, halay o halaydı. Ondan sonra yapılanlar sönük ve silik kaldılar. Kız indi aşağıya, karıştı öteki insanların içine. Oğlan halayı bıraktı, kavalı aldı eline, çok eski bir hava üfledi. Kız bu sihirli hava ile baygınlıklar geçirdi. Bir insanın gözünde birşeyler okunur ama, gönlünden neler geçer bilinmez. Gözler konuştu, sevişti. Sonra sonra vücutlar tenhada buluştu. Aşklarına yemin ettiler. Ölseler de ayrılmıyacaklardı. Aşkları fısıltılar halinde dilden dile dolaştı. Bu yüzden de mut lulukları çok sürmedi.

Babası duyunca, gazaba gelip kızı hemen zindana attırdı. Oğlan korkusundan dağa kaçıp saklandı. Geceleri gelir, konağın etrafında dönüp dolaşır, eli boş gönlü yaralı tekrar giderdi inine. Gündüzleri ininden çıkmazdı. Böylece aradan seneler geçti. Çepni beylerinden biri kıza görücü gönderdi. Babası nazlanmadan verdi. Başı bağlandı, oğlan da çoktan görünmüyor diye kızı serbest bıraktı.

Oğlan dağlarda ot yayıldı, av avladı, ama kimselere görünmedi. Bir gün Nazo, arkadaşlarıyla kırlara çıktı. Şu dağ senin, bu dağ benim deyip gezerlerken ine rastladı. İçine bir merak düştü. Arkadaşlarına «girip baksak» dediyse de, kimse cesaret edemedi. Ezo «bunda ne var ki, ben girerim» deyip daldı içeriye. Bir de ne görsün? Emo orada değilmi? Sararmış solmuş, hahuh gibi olmuş. Yarı ölü, yarı diri bir halde uyuyor. Uyandırmadı. Yapma bir heyecanla dışarı fırlayıp «Kızlar ,durmayın, buradan uzaklaşın, içeride yılan var» diyerek kaçtı. Kaçtı ya, bir ayağı ileri gidiyorsa bir ayağı da geri sürükleniyordu. İçine onulmaz bir sızı düştü. Akşamı zor etti. Gece olunca, güvendiği azaplardan birinin eline bir çıkın azık verip Emo'ya gönderdi. Bu durum her gün aynı şekilde devam etti. Azıkla beraber haber de gönderdi, haberde aldı. Emo gün geçtikçe kanlandı, canlandı. Bu sefer laf, söz yerini türküye terketti. İlk türküyü Nazo söyledi: (1)

Aldı Nazo:

Efil efil esen acı yel m'ola
Benim Nazo'm yanar ağlar der m'ola
Ben yanar ağlarım ak konaklarda
Ben de yandım diyen essah o m'ola

Aldı Emo:
Açarım bağrımı acı yellere
Ben sevmişim adın demem ellere
Garip mecnun gibi düştüm çöllere
Nazo'mun bundan haberi var m'ola

Aldı Nazo:
Kor düştü yüreğe odlara yandım
Yaşlı gözler ile dağlar dolandım
Çıkarıp ağları kara bağlandım
Yarimin yüreği yanan kor m'ola

Aldı Emo:
Düştüm dağa ota kuşa yalvardım
Üstüm gölgelendi yar saçın sandım
Kuru ağaç oldum dal dal budandım
Bahçenizde mor çiçekler var m'ola

Aldı Nazo:
Bahçemizin çimenleri kurudu
Yandı yandı genç ömrümüz farıdı
Şu yaylada tek sevdiğim var idi
Meleyen kuzudan kaçan yoz m'ola

Aldı Emo:
Çürürse damarım akarsa kanım
Seher seher esen yelde ben varım
Gayrı dayanamıyom gel kaçak yarim
Nazo'm bu habere «he ya» der m'ola

Aldı Nazo:
Bırakmazlar yar yanına geleyim
Emlik kuzu gibi mer mer meleyim
Sen sağ ol da ben kahrımdan öleyim
Bana yarim sen haklısın der m'ola

Aldı Emo:
Çürüyor şu bağrım geçiyor ömrüm
Görmese gözlerim ah niye gördüm
Yar senin şavkına pervane oldum
Ben yansam ateşe o ah der m'ola

Onlar söyleşe dursun gün oldu devran döndü. Düğüncüler konağın önüne indiler. Nazo, adı sanı bilinmedik ellere gelin gidecekti. Kız derhal ine haber ulaştırdı.
Dedi ki: «Gayrı gidiyom. Düğüncüler geçerken Alıçlı'ya gel de yüzüne doya doya bir daha bakayım. Ondan sonrasına mevlâ kerimdir.» Oğlan bu haberi alır almaz beyninden vurulmuşa döndü. Ne olursa olsun, dedi; kavalını eline alıp geldi konağın karşısına geçti. Hem üfledi, hem söyledi:

Sarı çiçek açan dağlar
Yar gönümü dağlar dağlar
Eli kanlı zalim ağlar
Yari gelin ediyorlar
Yari benden ediyorlar

Açsam gönüm esen yele
Yüreğim yar yele yele
Gitme yarim gurbet ele
Beni yarden ediyorlar
Yari gelin ediyorlar

→

EĞLENCELİK :

GELİN - KAYNANA

Gelin :
Çaputları çıharah, peşli bindallı giyek.
Gız ana kevgür getür eccük de hedik yiyek,
Baba çıhsın o ne ki, çalhamayı nidiyim,
Beni böyle çatlatan gaynanaya ne diyim.

Kaynana:
Hanım, canım dedükçe gabarın maya gibi,
Bir gahve bişir desek oynaman gaya gibi
Olmaz olası gelin çarhudun gızı seni,
Beynime gan sıçradı malamat ettin beni

Gelin :
Oğlun Memmed gelince ağzını bıçah açmaz,
Pisik gibi büzülün, bunlar gözümden gaçmaz
Boncuğunan, cıncıhnan kime çalım satıyon,
Durduh yere mehleyi birbirine gatıyon,

Kaynana:
Ezvanenin önünde tango gibi gırıddın,
Mehkeme çarşısında kelle gibi sırıddın.
Seni çırah çıhardı Fadik'nen zöhre bacı.
Gafanda gıracağım tıhtığınan tohacı.

Necati ACARKAN

Çoban köpeğini oşlar
Güttüğüm kınalı koçlar
Yastık yaptığım o taşlar
Yari benden ediyorlar
Yari gelin ediyorlar

Bu türkü gecenin o vaktinde köyün üstünde dalgalanıp yayılırken, kimse Emo'dan şüphelenmedi. «Kimbilir hangi densiz» deyip geçtiler. Ertesi gün konakta toy düğün başladı. Emo bir elbise ile bir at buldu, düğüncülerin içine karıştı. Yedi yıl önce konaktan kovulan Emo'nun geri döneceği kimsenin aklına gelmedi. Tanımadılar bile. Esasen kimse yüzüne bakmadı ki. Fakat Nazo onu gördükçe erim erim eridi. Ne yapsın? Kaçsa kaçamaz, ölse ölemez. Gelinliğini giydirdiler, tel duvak takıp yola koyuldular. Düğüncüler köyden ayrılır ayrılmaz, atlılar yüzük kaçırmak için birbirleriyle yarışmağa başladılar. Yüzüğü kim kaçırır da damada kavuşturursa töre alacaktı. Onlar bu çabada iken Emo, atını Alıçlı'ya doğru sürdü. Düğüncüler varmadan gitti, atını ormanın içine sakladı. Kendi de çıkıp yolun üstünde bekledi. Amacı Nazo'yu son bir defa görmekti. Ama içinden de dua üstüne dua okuyor, düğüncüleri telef etmesi için Allah'a yalvarıyordu.

«Ey yeşeren ağaçlar, otlar, ey gözlere renk veren yeşillik medet sende kaldı. Ey dünyayı ısıtan, yakan, kavuran güneş, yüreğimizi soğut biraz. Yaktığın yeter. Ilık ılık yüzümüze gül biraz.

«Ey mezarımızı örten toprak, rüzgârda sallanan yaprak bize şifa ver. Herşeyin üstünde bir kuvvet ve kudret sahibi olan Allah, gülmeyenleri de güldür biraz. Bulutlar, gökler size sığındık, medet senden ya Tanrı!.»

Diye yalvarıp durdu. Bu arada düğüncüler de dönemeci dönüp geldiler. Ne olduysa işte o zaman oldu.. Gökyüzü birden bire karardı. Acı bir rüzgâr çıktı, güneş yüzünü dolayıp kaçtı. Yapraklar telaşla hışırdadılar. Toprak çamur kokmağa başladı, bulutlar su kustu. Sanki birden ikinci Nuh tufanı koptu. Şimşekler yalabıdı, kapkara bulutlar yere indiler. Ovanın yüzü koskoca bir deniz oldu. Atlar pufur pufur suda yüzdüler, boğulan düğüncülerin çığlıkları rüzgârın uğultusuna karıştı. Gelinin celgesi devrildi. Kız nerede ise boğuldu, boğulacak. Kağnılar, arabalar aşağılara doğru sürüklenirken, düğüncülerin sağ kalanları da sulara gömüldü. Emo hemen yerinden fırladı. Nazo'nun şalından, önlüğünden yakalayıp yüzünü kendinden yana dönderdi. Kolunu beline doladı, ağzına su dolmasın diye eli ile çenesini tutup yukarı kaldırdı. Kız da can havli ile oğlana sarıldı. Her ikisi de birbirlerinin gözlerinin içine baka baka suların ortasında dönüp durdular. Sonra ayakları yerden tamamen kesildi. Su girtlaklarını aşmağa başladı. Birbirlerinin kucağında korkusuzca ölüme gidiyorlardı, memnun ve gözlerinin içi gülerek. Bir anda bütün sesler dindi. At kişnemeleri, insan çığlıkları, gök gürültüsü ve su kusan bulutlar sustular. Ova iki insan boyunda su ile doluydu. İki sevgili kendilerini bir ağacın dalında oturur buldular. Gök gürler gibi bir ses duyuldu. Ovanın karnı ortadan yarılıp, suları bir hortum gibi içine çekti. Ovada atlar, arabalar, insanlar, her ne varsa bu yarıktan içeri doldular. Sadece çalılara takılmış ve millere gömülmüş insanlar kaldı. Gözleri patlak patlak ve elbiseleri paramparça olmuştu. Havadan bir ok gibi süzülüp gelen kuzgunlar leşlerinin üstüne kondular.

Güneş tekrar gülümsedi, kuşlar gene ötmeğe başladılar. Çimenler çiseli çiseli yine boy verdi, kır çiçekleri serpilip açıldılar. Herşey birkaç saat içinde eski haline döndü. Kızla oğlan birbirlerinin gözüne baka baka ağacın dalından indiler. Elele tutuşup çamurlu bayırlarda bata çıka, bir erkek, bir de kadın ayak izi bırakarak bilinmeyen bir yere doğru geçip gittiler. Belki onlar da dünyanın karnına girdiler. Sonunu pek bilen yok. Bilinen bir şey varsa halen Subatan diye anılan bu yerden dağlardan, ovalardan gelen kar ve yağmur suları bu delikten girer. Nereye gittiği, nereden çıktığı bilinmez.

---

1 — Bu türküleri aynı köyden Vezzehan'ın Mehmet ile Mehmet Saldaş'tan aldım.

2 — Bu efsaneyi Çanakçı köyünden İzzet Acıpınar, Karacaveran köyünden Ahmet Bağcı, Akçakışla'dan Bekir Kâ ile Osman Üğrenci'den önce dinleyip, sonra yazdım.